

dr hab. Ewa Ziółkowska-Lajp, prof. nadzw.
Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Marka Kociuby
pt. „Wybrane parametry ręki a preferencje zawodowe oraz sportowe studentów Wyższej
Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych”
wykonana dla Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego
we Wrocławiu

Uwagi wstępne

Analizy dotyczące morfo-funkcjonalnych uwarunkowań doboru i selekcji osobników do określonego zawodu oraz morfo-funkcjonalnych skutków jego uprawiania są przesłanką wnioskowania o znaczeniu szeroko rozumianych czynników biologicznych w przydatności do ich wykonywania. W piśmiennictwie polskim tradycyjnie częstą poruszaną w tym zakresie problematyką stanowią badania zespołów podejmujących pracę w służbach mundurowych pożarniczych, wojskowych, policyjnych. Opierały się one przede wszystkim na kompleksowych badaniach cech antropometrycznych stwarzających przesłanki do prezentowania wielkości, kształtów, proporcji i budowy ciała np. kadetów, pilotów różnych typów maszyn latających, żołnierzy różnych specjalności wojsk lądowych np. kwatermistrzów, jednostek rozpoznania, wojsk zmechanizowanych, chemicznych, zwiadowczych i innych. Badania w tym zakresie były udziałem zarówno środowisk związanych z wrocławską jak też poznańską uczelnią wychowania fizycznego, a połączone z analizą sprawności fizycznej dawały dość pełen obraz biologicznej wartości tej grupy zawodowej. Badania takie prowadzono również wśród studentów wojskowych uczelni wyższych, którzy w przyszłości jako dowódcza kadra oficerska tworzyć będą integralną całość współczesnej armii, jednak specyficzną ze względu na przysługujące im zadania.

Duże znaczenie dla właściwego realizowania zadań bojowych, niezależnie od rozwiązań technicznych jakie przynosi współczesna cywilizacja, nabiera możliwie wszechstronne rozpoznanie nie tylko tężyzny fizycznej - rozumianej jako kompleks odpowiednich cech morfologicznych i sprawności fizycznej - ale także innych cech takich jak osobowości, odwaga, odpowiedzialność, umiejętności dowódcze współcześnie szkolonych na potrzeby wojska mężczyzn i kobiet. W świetle aktualnej wiedzy właściwością morfologiczną stwarzającą pewne oczekiwania, z którą związane mogą być nadzieje na stworzenie dodatkowego kryterium kwalifikacyjne osób zamierzających wstąpić do uczelni wojskowych jest iloraz długości palców rąk. Właściwość prosta i niekrępująca w badaniu, niewymagająca stosowania inwazyjnych metod w jej ocenie. Analizą tej właśnie charakterystyki zajął się

w przedstawionej do recenzji pracy mgr Marek Kociuba. W kontekście polskiego piśmiennictwa dokonany dobór problematyki uważam za nowatorski, trafny i aktualny.

Charakterystyka rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa zawiera łącznie 147 stron maszynopisu, w tym 25 stron bez numeracji. Na objętość pracy złożył się bibliograficzny opis 276 cytowanych w tekście pracy pozycji piśmiennictwa, a także zamieszczony w Aneksie wzór wykorzystanego w gromadzeniu materiału kwestionariusza, karty pomiarów antropometrycznych i motorycznych oraz przygotowane w języku angielskim streszczenie. Na stronach nienumerowanych znalazło się 26 zestawień tabelarycznych, które są częściowo powtórzeniem zestawionych w tabelach w nieco innym kształcie wyników badań zaprezentowanych w rozdziale IV (kolejnych 61 tabel). Większość przywołanego piśmiennictwa (217 pozycji) stanowią aktualne, angielskojęzyczne publikacje z okresu ostatnich 10 lat, a to dlatego, że problematyka którą zajął się mgr Marek Kociuba stała się przedmiotem badawczych zainteresowań stosunkowo niedawno.

Przyjęty przez Doktoranta układ pracy jest klasyczny. Składa się ona z czterech numerowanych rozdziałów rozbudowanych stosownie do stawianych im zadań. *Dyskusja*, *Podsumowanie* i *Wnioski* tworzą kolejne części dysertacji. Całość poprzedzona jest krótkim, zręcznie napisanym *Wprowadzeniem*, w którym odwołuje się Autor do początków zainteresowań badaniami ludzkiej ręki, w tym jej specyficznej charakterystyki analizowanej proporcjami długości palców.

W kolejnym rozdziale, na 21. stronach tekstu Autor w sposób bardzo syntetyczny dokonuje przeglądu kierunków badań ilorazu długości palców oraz ich dotychczasowych rezultatów. Omawia zróżnicowanie dymorficzne ilorazu długości palców i rolę steroidów płciowych w kształtowaniu się tej charakterystyki. Relacjonuje doniesienia dotyczące ilorazu długości palców (IDP) w takich aspektów życia jak status społeczno-ekonomiczny, preferencje seksualne, osobowość. W świetle dokonanego przeglądu piśmiennictwa wskazuje na niejednoznaczne wyniki IDP w zakresie sfery motorycznej człowieka, preferencji zawodowych i sportowych oraz osiągnięć sportowych. Rozdział ten, co warto jest podkreślenia, nie wybiega poza zakres tematu oraz dowodzi wiedzy Autora i jego znajomości piśmiennictwa przedmiotu. Ponadto – co niewątpliwie jest równie ważne – czyta się go z zainteresowaniem. Przedstawiona w nim problematyka jest przekonującym wprowadzeniem do kolejnego rozdziału będącego jednym z najważniejszych elementów pracy, w którym Doktorant prezentuje cele i założenia podjętej dysertacji doktorskiej. Zostaną one omówione i pokrótce przytoczone w dalszej części recenzji.

W rozdziale III *Materiał, metody i organizacja badań* Autor szczegółowo przedstawia opis materiału, i wykorzystane w procesie badawczym metody. W tym miejscu warto podkreślić, że dla zapewnienia poprawności i rzetelności badań długości palców Doktorant obliczył błąd techniczny pomiaru. Działanie to uznać należy za pożądane. Świadczy o świadomości i dbałości autora o bardzo precyzyjne pozyskiwanie wyników badań, ukazuje

dobrze zorganizowany warsztat badawczy. Ponadto w rozdziale tym bardzo szczegółowo opisanych zostało siedem zastosowanych w badaniach prób sprawności fizycznej (równowaga całego ciała, gibkość, siła eksplozywna kończyn dolnych, siła statyczna, siła mięśni tułowia, siła funkcjonalna, szybkość biegowa), które przebiegały zgodnie z Europejskim Testem Sprawności Fizycznej oraz testu wydolności tlenowej. W środowisku specjalistów nauk o kulturze fizycznej są one bardzo popularne i być może nie wymagały tak wnikliwego opisu.

Kolejna część pracy, czwarta - mocno rozbudowana - stanowi istotny element zasadniczego rozwinięcia tematu. Zawiera ona obszerną, ujętą w pięć podrozdziałów ocenę kolejno: poziomu analizowanych cech morfologicznych i zdolności motorycznych badanych zespołów, wartości ilorazu długości palców rozpatrywanych ze względu na kierunek obranych studiów, realizowanych zajęć z wychowania fizycznego oraz uprawianą dyscyplinę sportu. W tej części pracy Autor opisał ponadto związki między analizowanymi cechami rozwoju somatycznego i motorycznego. Niektóre spośród prezentowanych wyników nie wydają się zaskoczeniem, a raczej są potwierdzeniem wcześniejszych doniesień innych autorów na temat uzyskiwania lepszych rezultatów w próbach sprawności fizycznej przez kobiety i mężczyzn kandydujących do uczelni wojskowych aniżeli wybierających kierunki cywilne.

Po interpretację i ustosunkowanie się do uzyskanych przez Doktoranta rezultatów sięgamy do części zatytułowanej *Dyskusja*. Zajmuje ona w relacji do rozdziału pierwszego (22 strony do 16 stron) dość proporcjonalną część objętości pracy. Dyskusja w wykonaniu mgr Marka Kociuby jest trafnie podjętą próbą uogólnienia i uzasadnienia efektów dociekań badawczych. Stanowi prezentację wyników badań własnych na tle opracowań naukowych zajmujących się poruszonymi przez Doktoranta zagadnieniami. Dla większej przejrzystości i ułatwiającej czytelnikowi percepcji diskutowanych rezultatów badań Autor w nieformalnie wydzielonych fragmentach tekstu odnosi się do związków między ilorazem palców a preferencjami zawodowymi badanych studentów oraz preferencjami sportowymi. Rozdziałem tym mgr Marek Kociuba potwierdził umiejętność syntetycznego myślenia oraz interpretacji uzyskanych wyników. Wykazał się wiedzą i dużymi kompetencjami do pracy naukowej. Na wyróżnienie zasługuje przejrzystość argumentacji, co pozwala wystawić Doktorantowi wysoka ocenę.

Przed sprecyzowaniem wniosków zamieszczonych w odrębnym rozdziale na kilku stronach tekstu znalazło się *Podsumowanie*. W tym miejscu należy zgodzić się z Autorem, że wiedza związana z badaniami nad ilorazem długości palców wymaga dalszych poszerzających badań. Dodam jednak, że przygotowaną pracą Doktorant wniósł część wiedzy w przedmiotowej kwestii przyczyniając się zatem do uznania analizowanej właściwości jako wartościowej poznawczo, a także wnoszącej walory praktyczne.

Zaprezentowane na zakończenie dysertacji wnioski – a sprecyzował ich Autor pięć – wynikają z pracy. Warto podkreślić, że zostały one logicznie, trafnie i poprawnie sformułowane oraz odpowiadają na postawione pytania. Tak więc cel pracy i podjęte zamierzenia badawcze zostały osiągnięte.

Swoje zamierzenia badawcze zawarł Autor w jasno sprecyzowanym celu, do którego doprowadzają go trzy postawione pytania badawcze. Za Autorem sprowadzić je można do następujących: 1/ czy istnieją różnice w wartościach ilorazu długości palców (IDP) ręki podchorążych i studentów kierunków cywilnych, uwzględniając wyniki wybranych prób motorycznych, 2/ czy wartość IDP ręki studentek kierunków cywilnych, uczestniczących w zajęciach z wychowania fizycznego z zakresu samoobrony, są niższe niż u studentek realizujących program zajęć z aerobiku, uwzględniając wyniki wybranych prób motorycznych, 3/ czy istnieją różnice w wartościach IDP ręki pomiędzy podchorążymi trenującymi dyscypliny zespołowe, indywidualne a nieuprawiającymi sportu?

Dla rozwiązania postawionych pytań Autor wykorzystał wyniki badań 631 osób kobiet i mężczyzn studiujących w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Badani mężczyźni tworzyli zespoły wyłonione ze względu na kierunek studiów (cywilny, wojskowy), dokonany wybór dyscypliny sportu (dyscypliny indywidualne i zespołowe) i grupę kontrolną (nieuprawiających sportu). Wśród kobiet utworzono zespół cywilny i wojskowy oraz trenujących z wyboru aerobik lub samoobronę. Wyłonione grupy (w pracy nazywa je Autor *Próbami*) są dostatecznie liczne, a zatem uzyskane wyniki nie są przypadkowe i można je uznać za wiarygodne. Tę wiarygodność zapewniły Autorowi poprawnie dobrane procedury statystycznego opracowania zgromadzonych wyników. W drodze badań bezpośrednich zmierzono wysokość ciała i masę ciała, długość palca drugiego i czwartego lewej i prawej ręki, uzyskano wyniki wymienionych wcześniej prób motorycznych, obliczono IDP oraz wskaźnik BMI. Ponadto metodą ankietową ustalono wiek, wielkość środowiska zamieszkania oraz uczestnictwo badanych w sporcie wyczynowym uznając ten element jako wyraz podejmowanego stylu życia (patrz Wniosek 3.).

Próba oceny pracy

Analiza przedstawionej do oceny rozprawy już w tym miejscu pozwala sformułować podstawową ocenę, że spełnia ona wymogi stawiane przy ubieganiu się o stopień doktora nauk o kulturze fizycznej.

W pracy nie dostrzegam istotnych usterek edytorskich. Tekst przygotowany został starannie, napisany jest interesującym językiem i czyta się go z zainteresowaniem. Układ tabel jest poprawny, a zamieszczone wyraźne ryciny (w sumie 19) są dobrą ilustracją uzyskanych wyników badań.

Wydaje się, że wszystkie zamieszczone w spisie piśmiennictwa publikacje znalazły swoje odwołanie w tekście pracy. Nienagannie przygotowany opis bibliograficzny jest wyrazem dużej dyscypliny pisarskiej.

Moja uwaga jest natury porządkowej. Często w tekście, także w samym tytule pracy, jak również w przygotowanych zestawieniach tabelarycznych posługuje się Autor terminem *parametr* - nazywając tak np. długość palców, wysokość ciała, masę ciała itd. Za prof. N. Wolańskim, orędownikiem poprawności stosowanego nazewnictwa, proponuję zmienić ten zapis i zastąpić określeniem np. cecha, charakterystyka. Podobnego charakteru

jest kolejna uwaga. Proponuję wielokrotnie w części analitycznej pracy używane sformułowanie np. „... średnia wartość wyniku ...” zastąpić terminem wielkość.

Mimo zwięzłości tekstu szkoda, że Autor nie przyjął formuły krótkiego porządkującego podsumowania i wskazania po każdym z podrozdziałów uzyskanych głównych wyników badań.

Wartość pracy, przemawiająca za przyjęciem jej jako tezy doktorskiej upatrywać należy w następujących elementach: 1/ sam fakt zmierzenia się z problematyką w zasadzie nie podejmowaną w środowisku polskim uznać należy za nowatorski, a jest to jeden z wyznaczników oceny pracy na stopień naukowy, 2/ pozyskany materiał jest zbiorem dobrze udokumentowanych wyników opracowanych zgodnie z obowiązującymi procedurami statystycznymi.

Podsumowanie i wnioski końcowe

1. Uważam, że Autor przedstawił ciekawą, dociekliwą oraz poprawną metodycznie pracę, a przedstawiony w niej problem badawczy ma charakter interdyscyplinarny, mieści się więc także w głównych nurtach szeroko rozumianej biologii człowieka stanowiącej podstawy nauk o kulturze fizycznej.
2. Jest to praca badawcza o aspiracjach teoretycznych i wartościach empirycznych, niepozbawiona elementów nowatorskich.
3. Praca stanowi logiczną całość i cechuje się pragmatyzmem naukowym – następujące po sobie rozdziały zawierają treści wynikające z ich tytułów. Każdy z nich jest prawidłowo i logicznie skonstruowany. Cały tekst pracy jest zwarty, w opisach analizowanych rezultatów badań zwięzły, chociaż niekiedy zbyt oszczędny (np. w początkowych fragmentach rozdziału 4.1.), pewnie dlatego czyta się dobrze.
4. Autor dał dowód dużego odczytania, wiedzy i umiejętności oceny uzyskanych wyników i prawidłowego wnioskowania.

Biorąc pod uwagę wszystkie aspekty recenzowanej dysertacji zatytułowanej „Wybrane parametry ręki a preferencje zawodowe oraz sportowe studentów Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych” autorstwa mgr Marka Kociuby z pełnym przekonaniem stwierdzam, że praca spełnia wymogi stawiane przepisami ustawy i kwalifikuje Doktoranta do nadania stopnia doktora nauk o kulturze fizycznej. Zatem wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o dopuszczenie mgr Marka Kociuby do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 18.01.2016 r.

E. Bra - Kociuba